

ודוחים: יהושפט לא הוה מפליג נפשיה מיניה [לא היה מחזק עצמו ממנו] מאחאב, לשחוט ולאכול בפני עצמו, שהרי רצה להיות קרוב ומחובר אליו. ושואלים: מנלן [מנין לנן] דבר זה? אילימא מדכתיב [אם תאמר ממה שנאמר] שאמר לו יהושפט לאחאב: "כמוני כמורך כעמי כעמך" (מלכים א כב, ד), אלא

לא הוה מפליג נפשיה מיניה — לא היה יהושפט מזהר ונבדל ממנו משום חשד כלל. אלמא, אף על גב דמשומד לעבודה זרה היה — לא הוי משומד לכל התורה כולה. כעמי כעמך — דמשמע: הרי אתה כמותני, דקומיני עלייהו. כסוסי כסוסך הכי נמי — דלענין איסור והיתר קאמר? אלא על כרחך לענין המלחמה קאמר ליה. בגורן — כי גורן היו יושבים,

לָא הָוָה מְפָלִיג נַפְשִׁיהּ מִיְנִיהּ. — מְנַלְן? אִילִימָא מְדַכְתִּיב "כְּמוֹנִי כְמוֹךְ כְּעַמִּי כְעַמְךָ", אָלָא מִעֲתָה, "כְּסוּסֵי כְסוּסֶיךָ" הָכִי נְמִי? ! אָלָא מָה דְהָוֵי אָסוּסֶיךָ תְּהוּי אָסוּסֵי, הָכִי נְמִי — מַאי דְהָוֵי עָלְךָ וְעִילּוֹי עָמְךָ תִּהְיוּ עָלֵי וְעִילּוֹי עֲמִי! — אָלָא מְהָכָא: "וּמְלָךְ יִשְׂרָאֵל וְיְהוֹשָׁפָט מְלָךְ יְהוּדָה יֹשְׁבִים אִישׁ עַל כְּסָאוֹ מְלַבְּשִׁים בְּגָדִים בְּגוֹרָן פְּתַח שַׁעַר שְׁמֶרוֹן", מַאי גּוֹרָן? אִילִימָא גּוֹרָן מְמַשׁ, אָטוּ שַׁעַר שׁוֹמְרוֹן גּוֹרָן הָוָה? אָלָא פִי גּוֹרָן, דְתָנּוּ: "סִנְהֵדְרִין הֵיְתָה פְּחָצֵי גּוֹרָן עֲגוּלָה, כְּדֵי שְׂפִיהוּ רֹאֲוִין זָה אֶת זָה.

לִימָא מְסִייעַ לִיה: "וְהָעֹרְבִים מְבִיאִים לוֹ לֶחֶם וּבֶשֶׂר בְּבִקְרָה וְלֶחֶם וּבֶשֶׂר בְּעֶרְבִי", וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: מְבִי טַבְּחֵי דְאַחְאָב! — עַל פִּי הַדְּבָר שְׁאִנִּי. ימאי "עֹרְבִים"? אָמַר רַבִּינָא: עֹרְבִים מְמַשׁ. אָמַר לִיה רַב אֲדָא בְּרַ מְנַיּוּמִי: וְדִלְמָא תַרִי גְבָרֵי דְהָוֵי שְׂמִייהו עֹרְבִים! מִי לָא פְתִיב: "וַיַּהֲרֹגוּ אֶת עֹרֵב בְּצוּר עֹרֵב וְאֶת זָאֵב" וגו' — אָמַר לִיה: אֵיתִרְמַאי מִלְתָּא דְתַרְוֵיהוּ הָוָה שְׂמִייהו עֹרְבִים! — וְדִלְמָא עַל שְׁם מְקוּמָן! מִי לָא פְתִיב: "וְאַרְם יֵצְאוּ גְדוּדִים וַיִּשְׁבּוּ מֵאַרְץ יִשְׂרָאֵל נַעֲרָה קְטָנָה", וְקָשִׁיא לָן: קָרִי לָהּ נַעֲרָה וְקָרִי לָהּ "קְטָנָה"; וְאָמַר רַבִּי פְּדָת: קְטָנָה דְמָן נַעֲרָן! — אַם כֵּן, "עֹרְבִים" מִיבְעֵי לִיה.

לִימָא מְסִייעַ לִיה: יֵהֱפַל שׁוֹחְטִין, וְאַפִּילוּ פּוֹתֵי וְאַפִּילוּ עָרַל וְאַפִּילוּ יִשְׂרָאֵל מְשׁוּמְד. יְהִי עָרַל הֵיכִי דְמִי? אִילִימָא שְׂמִתּוּ אָחִיו מְחַמַּת מִיְלָה, הָאִי יִשְׂרָאֵל מְעַלְיָא הוּא! אָלָא פְּשִׁיטָא מְשׁוּמְד לַעֲרֻלַת. אִימָא סִיפָא: וְאַפִּילוּ יִשְׂרָאֵל מְשׁוּמְד, הֵיכִי דְמִי? אִי מְשׁוּמְד לְדָבָר אַחַד — הֵינּוּ מְשׁוּמְד לַעֲרֻלוֹת! אָלָא לָאו מְשׁוּמְד לַעֲבֻדָה זָרָה, וְכֹדְרַב עָנָן! — לָא,

שמיהו [ושמא היו אלו שני אנשים שהיה [האם לא נאמר]: "ויהרגו את עורב בצור עורב ואת זאב היקב זאב" (שופטים ז, כה)? משמע שיש שם פרטי "עורב"! אמר ליה [לר] רבינא בדחיה: איתרמאי מילתא דתרויהו הוה שמיהו [וכי הזדמן הדבר ששניהם היה שמתם עורבים? אלא ודאי היו אלה עורבים ממש. ומקשים עוד: ודלמא [ושמא] על שם מקומן נקראו "עורבים"! מי לא כתיב [האם לא נאמר]: "וארם יצאו גדודים וישבו מארץ ישראל נערה קטנה" (מלכים ב, ה, ב), וקשיא לן [והיה קשה לנן] בהבנת הפסוק: קרי [קורא] לה "נערה" שהיא כמעט בוגרת, וקרי [קורא] לה והיא "קטנה" שאינה בוגרת! ואמר ר' פדת: כוונת הפסוק היא לקטנה שמן המקום נעורן. וכשם שקראו לשפחת נעמן "נערה" על שם מקומה — שמא קראו לאלה "עורבים" על שם מקומם! ודוחים: אם כן, "עורביים" מיבעי ליה [צריך היה לו לומר]. וכיון שאמר עורבים הכוונה לעורבים ממש.

ב ועוד מציעים: לימא מסייע ליה [האם אפשר לסייע לר] לרב ענן, שאמר שמשומד לעבודה זרה אינו נחשב משומד לכל התורה, ושחיתתו כשרה, ממה ששינונו: הכל שוחטין, ואפילו כותי ואפילו ערל ואפילו ישראל משומד. ונברר: האי ערל היכי דמי [נעדר זה כיצד הוא בדיוק]? אילימא [אם תאמר] שמתו אחיו מחמת מילה, ומחמת הסכנה אינו נימול, הלא האי ישראל מעליא [זה ישראל מעולה, כשר] לגמרי הוא, ואין כל חשש לגבי שחיתתו! אלא פשיטתו! אלא פשיטתו [פשוט] שהכוונה היא למשומד לערלות, שאינו רוצה למול עצמו. ומתנה אימא סיפא [אמור את סופה] של ההלכה: ואפילו ישראל משומד, ונברר: היכי דמי [כיצד הוא בדיוק]? אי [אם] הכוונה למשומד לדבר אחד מה התורה — היינו [הרי הוא] דין משומד לערלות ששינונו כבר! אלא לאו [האם אין] הכוונה למשומד לעבודה זרה, וכדרכי רב ענן, שמשומד כזה מותר לאכול משחיתתו? ודוחים: לא,

מסורת הש"ס

- א. ראה ירושלמי תרויות פ"ג ה"ב. שמו"ר פ"ה ב. ויק"ר פ"א ח. קה"ר פ"א א. תנחומא שמות כט.
- ב. משנה סנהדרין לו, א. ירושלמי סנהדרין פ"א ה"ד. שם פ"ד ה"ז. תוספתא סנהדרין פ"ח א. שמו"ר פ"ה יב. ויק"ר פ"א ח. איכ"ר פתיחא כג. קה"ר פ"א א. קהלת זוטא פ"ה ב. תנחומא שמות כט. שם כי תשא ב. תנחומא בוכר כי תשא א. פסי"ר פ"ג.
- ג. סנהדרין ק"ג, א. וראה ב"ר פ"ג ה. ויק"ר פ"ט א. תנחומא מטע"ח. תנחומא בוכר מטע"ו. ילק"ש נ"ד ר. חולין ד"ב, תוספתא חולין פ"א א. חולין ד"ב.
- ד. ראה ב"ר פ"ג ה.
- ה. סוטה מ"ב, (ועיי"ש). ילק"ש נ"ד רט. שם רכו.
- ו. חולין ד"ב, תוספתא חולין פ"א א.
- ז. חולין ד"ב.

גרסות

אלא מה דהוי אסוסין תהו אסוסי יש בכת"י: אלא דמסרנא נפשאי בהדך ומאי דהוי אסוסי ליהו אסוסי. **אמר ליה רב אדא בר מניומי** בכת"י ועד: **אמר ליה אדא בר מניומי** לרבינא. **איתרמאי מילתא בכת"י:** **ואיתרמי מילתא.** נעורן יש בכת"י ובמקורות: **לימא מסייע ליה בכת"י** ועוד: **לימא מסייע ליה לרב ענן.** **אי משומד לדבר אחד** בכת"י ועוד: **אילמא משומד לדבר אחד.**

החיים

עיר בבקעת הירדן, כ-5 ק"מ צפונה ליריחו. העיר מציינת את הקצה הדרומי מזרחי של נחלת אפרים. העיר נקראת במקרא נעור (דה"י א ז, ח) וכנראה גם נערה (ראה יהושע ט, ז). בענן היה ישוב יהודי במשך דורות רבים, ושם נמצאו שרידיו של בית כנסת מפואר, כנראה מן המאה ה-6 לסה"נ.

עיונים

מנלן אילימא מדכתיב כעמי כעמך רבינו גרשום פירש: מניין לנו שלא היה מרחיק עצמו ממנו, אלא נוהג עמו קירבה? ועל כך השיבו כי זו משמעות הביטוי "כמוני כמורך". ורש"י פירש כי "כמוני כמורך" עניינו שהיה סומך עליו ועל אנשיו כמו על עצמו ועל אנשיו. ועל כך הקשו שוודאי לא ניתן לפרש כן על הסוסים. ואם כן "עמי כעמך" משמעו אף הוא לא לענין זה, אלא לענין מלחמה לבד (וראה בגרסות). **אטו שער שומרון גורן** שהרי כבר אמרו חכמים שמרחיקים את הגורן מן העיר לפחות חמישים אמה, כדי שלא יגרום המוך שבגורן לנוקים לבני העיר (ב"ב כד, ב). ועוד, שבארץ ישראל היו מקפידים ביותר על נוי העיר, שיהא מסביב לה מקום פנוי לגמרי (ריטב"א). **כחצי גורן** חברי הסנהדרין לא ישבו בשורה ישרה — כדי שיוכלו לראות ולשמעו היטב זה את זה, ויוכלו לשאת ולתת ביניהם. ובעיגול שלם לא ישבו — כדי שיוכלו להיכנס ולצאת ממקומם (רש"י).

מבי טבחי דאחאב ובספר חוסן ישועות הביא כעין ראייה לרבר, ממה שנאמר שהיו מביאים לו לחם ובשר בבוקר ובערב. ובביתו של אדם רגיל (שאינו מלך) אין מצוי בשר בבוקר, אלא דאי משולחן מלכים הביאו לו, ששם מצוי כל מאכל בכל שעה. והעירו המפרשים כי במדרש תנחומא ועוד נאמר כי העורבים הביאו לאחאב בשר מבית המטבחים של יהושפט. שלא רצו להיכנס בביתו של אחאב מפני עבודה זרה שהיתה שם.

על פי הדבור שאני כלומר, שם נאמר לו במפורש, כהוראת שעה, שהוא רשאי לאכול משחיתת אנשי אחאב, שנאמר: "ואת העורבים ציויתי לכלבלך", למרות שבמקרה אחר אסור הוא (רש"י). ותמהו: ומי שהוכיח מכאן שאפשר לאכול משחיתת משומד, מה היה סבור? והרי מקרא מפורש

הוא שהוראת שעה בלבד היתה! ויש לומר שהוא סבור כי הקדוש ברוך הוא רק אמר לו שאינו צריך לחשוש שהבשר בא משחיתת גויים, שהרי לא ידע אליהו כלל מה מקור בשר זה שהם מביאים לו. אבל לא היה צורך להתיר בשר שידוע שבא משחיתת טבחי אחאב, מפני שהוא מותר (תוס'). **ודילמא תרי גברי** יש שהסבירו כי יש כאן קושיה: מדוע הוצרכנו להידחק בהסבר הענין של העורבים, ולומר "על פי הדבור שאני"? שמא מדובר היה בשני אנשים שאמרו לו שהבשר מבית אחאב, ומכאן ראייה שהדבר מותר! (פני יהושע עפ"י רש"י ותוס'). אבל הריטב"א כתב כי אין קשר בין הדברים, אלא דרך התלמוד היא, שאגב שהוזכרו העורבים הביאו מה שנחלקו חכמים בענין מצד אחר.

איתרמאי מילתא וכו' לריטב"א גרסה שונה במקצת: "איתרמי מילתא דכל יומא מיתרמו ליה תרי גברי דשמייהו עורביים". שאם באנשים מדובר, היו צריכים להתחלק בכל יום, כדי שאנשי אחאב לא ירגישו בדבר, ותמנה שייקראו כולם באותו שם. **מי לא כתיב...** נערה קטנה כלומר, ברור לנו שאנשים נקראים על שם מקומם (כמו פלשתים או אשורים), אלא רצה לומר שאף יחיד פעמים שהוא נקרא על שם מקומו (רש"י). **עורביים מיבעי ליה** אף שבמקרא כתוב "עבריים" "מצרים" בי' אחת — שם אין מקום לטעות. אבל כאן, כיון שאפשר לומר שהם עורבים ממש היו מן הראוי להקפיד ולכתוב "עורביים" (תוס').

אזרח ההלכה

סנהדרין היתה כחצי גורן סנהדרין היתה יושבת בחצי עיגול כדי שיהיה הנשיא עם אב בית דין וראים את כולם. כמשנה (וראה כ"מ). (רמב"ם ספר שופטים הלכות סנהדרין פ"א ה"ג).

שכל הכופר בה כמורה בכל התורה — כדכמיז (צמדנר טו): "וכי משגו ולא מעשו את כל המצוות האלה" וגו', וילפינן צוריות (פ"א) דעצודה וזה מייירי. משומד לאותו דבר — לשחיטה, ולמיאצון. ואלטרטין לאשמועינן, דלא מימא: כיון דשג זה — כהיתירא דמי ליה. אלא ודאי כמיאצורא דמי ליה, ולמיאצון הוא דעבר עליה, וכי מוזמנין ליה סכין — לא שציק הימירא

ואכיל איסורא. מכס — "אדם כי יקריב מכס קרבן". וגני נדר או נדבה כתיב, דהא "כי יקריב" משמע, כשיראו להקריב להוציא המשומד — שאין מקבלין נדמתו. מכס בכס חילקתי — כלומר, מדכתיב הרי מיעוטא צישראל ולא צאומות, דכתיב "איש איש מצית ישראל אשר יקריב קרבן לכל נדריכס" וגו' צפרשת מוזמין (ויקרא כג), ותניא לקמן צפירקין (יג, ב): "איש", מה תלמוד לומר "איש איש" — לרבות הגוים שנודרים נדרים ונדבות מישראל. וגני דידהו לא כתיב מיעוטא, דלכתיב "מן האדם כי יקריב קרבן", דמשמע ולא כל האדם — שמע מינה: צכס חלקתי, שכשרין מציאין ולא המשומדין, ולא צאומות, שכולן מתנדבין מקבלין מהס. עם הדומה לבהמה — שאין מקיימין את המצוות. "מן" דכתיב גני צהמה — למעוטי רוצע ונרצע, הכי דריש ליה צצנא קמא (מ, ג) וצצורות (מ"א, א) וצתמורה (כ"א, א). מפורשעי ישראל — משמע מוידין, כדתניא צצמכת יומא (לו, ג): פשעים — אלו המרדסים, וכן הוא אומר: "מלך מואצ פשע צי", והיינו משומד. ולקמן מפרש לה ואילו. ומנסך את היין — לעבודה זרה. אי משומד לדבר אחד קשיא מציעתא — דקתני: מקבלין, אסיפא. אלא לאו הכי קאמר — מקבלין קרבנות מפושעי ישראל צצמשומד לדבר אחד, חוץ מן המשומד לנסך את היין ולחלל שבתות, דהני חמיירי. אלמא משומד לעבודה זרה צצמשומד לכל התורה כולה דמי! האי

תנא חמירא ליה צצנת כעבודה זרה, דהעובד עבודה זרה כופר צצקדוש צרוך הוא, והמחלל צצנת כופר צצמעשיו ומעיד שקר, שלא צצנת הקדוש צרוך הוא צצמעשה צצראשית. והא מהכא נפקא מהתם נפקא — דאין מקבלין קרבן מן המשומדין.

תוספות

מכס ולא כולכם להוציא את המשומד — תימא: דהא איצטריך לכדדרשינן בריש "לולב הגזול" (סוכה ל, א): אי לפני יאוש — "אדם כי יקריב מכס" אמר רחמנא, והאי לאו דידהו הוא! ויש לומר: דהתם לאו משום דתיפוק לן מהאי קרא גזול לפני יאוש, דהאי מ"בייתו" נפקא. כדאמרינן ב"מרובה" (בבא קמא סז, ב): "קרבנו" — ולא הגזול. אימת! אילמא לפני יאוש — למה לי קרא? כלומר, וכי יכול להקדיש? "בייתו" אמר רחמנא! ולא מייתי התם קרא ד"כי יקריב" אלא לומר דקרבן אמר רחמנא, והאי לאו קרבן הוא, שאין בידו להקדישו לפני יאוש. ועוד יש לומר: דתרתני שמעינן מ"מכס", ולגזילה מקודשת איצטריך. ומ"בייתו" לא נפקא אלא שלא עלתה לשם חובה.

כדי שיחזרו בהם בתשובה — לאו טעמא דקרא קא דריש, אלא נותן טעם לדבר, במילתא אחריתי. וקאמר דמשומד לדבר אחד

לעולם אימר [אומר] לך כי משומד לעבודה זרה לא שוחט, וכפי שאמר מר [החכם]: חמורה עבודה זרה, שכל הכופר בה כמורה בכל התורה כולה, ומכאן שהמשומד לעבודה זרה נחשב ככופר בכל התורה, ונדון כגוי, ששחיטתו פסולה. אלא הכוונה היא למשומד לאותו דבר, כלומר, לענין שחיטה, שאוכל גם בהמות שלא נשחטו כראוי. וכדברי רבא שאמר שהמשומד לאכול נבילות לתיאבון נותנים לו סכין בדוקה ושוחט.

ב מיתבי [מקשים] על שיטת רב ענן, שיותר לאכול משחיטתו של משומד לעבודה זרה, ממה ששינוו כבריייתא: נאמר "אדם כי יקריב מכס קרבן לה' מן הבהמה" (ויקרא א, ב), ומדייקים: "מכס" — ולא כולכם, להוציא את המשומד, שאין מקבלים ממנו קרבן. ועוד: "מכס" — בכס בני ישראל חלקתי בין משומד לאחר, ולא באומות, שמהם מקבלים קרבן מכל אדם, גם אם הוא עובר עבודה זרה. ועוד דרשו: "מכס מן הבהמה" (שם) — להביא (לרבות) בני אדם שדומים לבהמה, כלומר, אנשים שאינם מקיימים את מצוות התורה, שאף מהם מקבלים קרבן. מכאן אמרו חכמים: מקבלין קרבנות מפושעי ישראל כדי שיחזרו בהן בתשובה, חוץ מן המשומד, ומנסך את היין לעבודה זרה, ומחלל שבתות בפרהסיא. ותחילה מבררים את לשון כבריייתא: הא גופא קשיא [בריייתא זו עצמה קשה], אמרת [אומר אתה] מתחילה "מכס" — ולא כולכם, להוציא את המשומד, שאין מקבלים ממנו קרבן, והדר תני [חזרו ושנונו]: מקבלין קרבנות מפושעי ישראל! ומשיבים: הא לא קשיא [זה אינו קשה], רישא [בתחילה] שאין מקבלים מן המשומד, הכוונה למשומד לכל התורה כולה, ואילו מציעתא [בהלכה האמצעית] שמקבלים קרבן מפושעי ישראל, הכוונה היא למשומד לדבר אחד ומעתה, אימא סיפא [אומר את סופה של הבריייתא]: חוץ מן המשומד ומנסך את היין ומחלל שבת בפרהסיא שאין מקבלים מהם קרבן, ונברר: האי משומד היכי דמי [משומד זה כיצד הוא בדיוק]? אי [אם] משומד לכל התורה כולה — היינו רישא [הרי זה מה שכבר שינוו בתחילת הבריייתא], "מכס" — להוציא את המשומד! ואי [ואם] מדובר במשומד לדבר אחד — קשיא מציעתא [קשה ההלכה האמצעית]. משם עולה שמקבלים קרבן ממשומד לדבר אחד! אלא לאו הכי קאמר [האם לא כך הוא אומר]: חוץ מן המשומד לנסך את היין לעבודה זרה, ולחלל שבתות בפרהסיא. אלמא [מכאן] משומד לעבודה זרה היה [הרי הוא] נחשב משומד לכל התורה כולה, ששחיטתו פסולה כשחיטת הגוי, ותיובתא [וקושיה חמורה] על דברי רב ענן, שאמר ששחיטתו כשרה! ומסכמים: אכן תיובתא [קושיה חמורה היא], ונדרחו דבריו. אגב כך שואלים: והא [זה] שאין מקבלים קרבן מן המשומד מהכא נפקא [וכנא]. מפסוק זה הוא יוצא? הלוא מהתם נפקא [משם, הוא יוצא], ממה שנאמר בענין קרבן חטאת:

האמצעית] שמקבלים קרבן מפושעי ישראל, הכוונה היא למשומד לדבר אחד ומעתה, אימא סיפא [אומר את סופה של הבריייתא]: חוץ מן המשומד ומנסך את היין ומחלל שבת בפרהסיא שאין מקבלים מהם קרבן, ונברר: האי משומד היכי דמי [משומד זה כיצד הוא בדיוק]? אי [אם] משומד לכל התורה כולה — היינו רישא [הרי זה מה שכבר שינוו בתחילת הבריייתא], "מכס" — להוציא את המשומד! ואי [ואם] מדובר במשומד לדבר אחד — קשיא מציעתא [קשה ההלכה האמצעית]. משם עולה שמקבלים קרבן ממשומד לדבר אחד! אלא לאו הכי קאמר [האם לא כך הוא אומר]: חוץ מן המשומד לנסך את היין לעבודה זרה, ולחלל שבתות בפרהסיא. אלמא [מכאן] משומד לעבודה זרה היה [הרי הוא] נחשב משומד לכל התורה כולה, ששחיטתו פסולה כשחיטת הגוי, ותיובתא [וקושיה חמורה] על דברי רב ענן, שאמר ששחיטתו כשרה! ומסכמים: אכן תיובתא [קושיה חמורה היא], ונדרחו דבריו. אגב כך שואלים: והא [זה] שאין מקבלים קרבן מן המשומד מהכא נפקא [וכנא]. מפסוק זה הוא יוצא? הלוא מהתם נפקא [משם, הוא יוצא], ממה שנאמר בענין קרבן חטאת:

מדריבין מהא משומד לדבר אחד טפי משומד לכל התורה כולה, ולא מוקמינן קרא בקל יחזור בתשובה, ולכך מקבלין מהם כדי שיחזרו.

יש שהבינו כי אמנם לא ניתן לסמוך על שחיטתו, אבל אין דינו כגוי לענין זה, שהרי הוא מצווה על כל המצוות בישראל גמור, ולפיכך לדעתם אם היה כשר עומד על גביו ורואה ששחט כראוי — שחיטתו כשרה (רי"א, ו), וראה תפארת יעקב). אלא לאו הכי קאמר כלומר, אין כאן שני דברים שונים, משומד ומנסך יין לעבודה זרה, אלא הכוונה היא למשומד לנסך יין לעבודה זרה. המשומד לנסך יין ולחלל שבתות בפרהסיא כבר מן הכתובים עולה שעבודה זרה ושבת שקולות כנגד כל המצוות כולן (ביחס לע"ז ראה הוריות ח, א. וביחס לשבת ראה ירושלמי נדרים פ"ג ה"ט). וכשם שהעובד עבודה זרה כופר בקדוש ברוך הוא, כך המחלל שבת כופר במעשיו של הקדוש ברוך הוא, שברא את העולם בששה ימים וביום השביעי שבת (שהוא הטעם שנתנה התורה למצוות השבת, ראה שמות לט, טז ועוד) (רש"י), וכן השבת היא האות שבין הקדוש ברוך הוא ובנינו לעולם, ומי שאינו משמר את השבת כגוי הוא (רמב"ם הלכות שבת פ"ל ה"ט). ומכל מקום לא אמרו כן חכמים על המחלל שבת בציונה, אלא על העושה כן בפרהסיא, מפני שיש בדבר משום התרסה ופריקת עול התורה בכלל (ראה עירובין ס"א, וראה עוד דרכי משה י"ד ס"ב ב סק"ג). ותיובתא דרב ענן אף שבריייתא זו עוסקת באי קבלת קרבן מן המשומד, כדי שיחזור בתשובה, ולאכאורה אין בכך ענין לכשרות השחיטה שלו, עיקר ההוכחה הוא ממה משומד לעבודה זרה נחשב כמשומד לכל התורה, וממילא יש לו אותו דין גם לענין שחיטה (וראה פני יהושע).

אזרח ההלכה חמורה עבודה זרה חמורה עבודה זרה יותר מכל העבירות, וכל המודה בה — היהו ככופר בכל התורה כולה ובכל הנביאים, ובכל מה שנצטוו הנביאים מאדם ועד סוף העולם, וכל הכופר בעבודה זרה מודה בכל התורה כולה ובכל הנביאים ובכל מה שנצטוו הנביאים מאדם ועד סוף העולם, והוא עיקר כל המצוות כולן. (רמב"ם ספר מדע הלכות עבודה זרה פ"ב ה"ד). להוציא את המשומד ישראל שהיה משומד לעבודה זרה, או מחלל שבת בפרהסיא, הרי זה כמשומד לכל התורה כולה ואין מקבלים ממנו כל קרבן. אבל מי שהיה משומד לשאר עבירות — מקבלים ממנו, כדי לטייעו לחזור בתשובה. כבריייתא. (רמב"ם ספר עבודה הלכות מעשה הקרבנות פ"ג ה"ד).

מכס חלקתי ולא באומות גוי מביא עולות בלבד כקרבן, ומקבלים ממנו אפילו כשיודעים בו שהוא עובר עבודה זרה. עפ"י הבריייתא כאן (כ"מ). (רמב"ם ספר עבודה הלכות מעשה הקרבנות פ"ג ה"ב).

מסורת הש"ס
ח. נדרים כהא. קדושין מ, א. שבועות כט, א.
ט. עירובין סט, ב. (חלק) חולין יג, ב. ירושלמי שקלים פ"א ה"י. ת"י ויקרא א, ב. ילק"ש תורה תלד.
י. עירובין סט, ב. ויק"ר פ"ב ט.
יא. עירובין סט, ב.

ג'רסות
שכל הכופר בה כמורה בכל התורה כולה בחלק מכתת"י: שכל המודה בה ככופר בכל התורה כולה וראה דק"ס.
שדומים לבהמה בכתת"י: הדומים לבהמה. שיחזרו בהן בתשובה בכת"י: ובמקבילה: שיחזרו בתשובה. הא לא קשיא בכת"י: לא קשיא. רישא משומד... מציעתא משומד בש"מ: רישא במשומד... מציעתא במשומד.
ומחלל שבת בכת"י: ומחלל שבתות.

לשון מרהיאי
מקורה של המלה הוא ביוונית παράσιμα (פרהסיא), שמשמעה במקורה: דיבור חפשי. ומכאן, בלשון חז"ל, דבר הנעשה בגלוי, לעיני כל.

מסורת הש"ס

- א. שבת סט"א, הוריות
- ב. שבת סט"א, יומא פ"א, שבעות כ"ב, הוריות ב"א, ירושלמי תרומות פ"ו ה"א, שם פ"ח ה"א, תוי"כ ויקרא ד, כז (בשינוי קל), ילק"ש ויקרא תלה. תסט.
- ג. (כל הענין) ילק"ש תורה תלה. שם נ"ד תשכו.
- ד. ראה ויקיר פכ"ז א. תנחומא אמור ו.
- ה. ראה סוטה כ"ב.

גרסות

רבי שמעון בן יוסי בכת"מ ועוד: ר' שמעון בן יוחי ובמקבילות: ר' שמעון בן יהודה.
אינו שב בכת"מ: לא שב. **התם כתיב אדם ובהמה...** בהמה לחודיה **כתיב** בכת"מ: **התם אדם ובהמה...** בהמה לחודיה ויש בכת"מ: **התם כתיב אדם וכתוב בהמה הכא כתיב בהמה לחודא.**

לשון

דורון מן היוונית δῶρον (דורון), שמשמעה: מתנה, ביחוד מתנה שנתנים לשם כבוד.

"ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ... והביא קרבנו" (ויקרא ד, כז-כח) — "מעם" הריהו מיעוט, לומר: לא כל עם הארץ, אלא פרט למשומד, שאין מקבלים ממנו קרבן. ר' שמעון בן יוסי אומר משום (בשם) ר' שמעון: דין זה נלמד ממה שנאמר "בעשותה אחת ממצוות ה' אשר לא תעשינה בשגגה ואשם או הודע אליו חטאתו וכו' והביא קרבנו" (שם כב), ללמדנו: השב מידיעתו מי שחזור בתשובה מפני שנודע לו שחטא, שאם היה יודע מתחילה שיש בכך עבירה לא היה חוטא — הוא מביא קרבן חטאת על שגגתו, אבל מי שאינו שב מידיעתו, שגם אם היה יודע שזו עבירה היה חוטא — אינו מביא קרבן על שגגתו. משמע שמשומד, שאינו שב מידיעתו, אינו מביא קרבן על השגגה. ואמרין [ואומרין היינו]: מאי בינייהו [מה ההבדל להלכה ביניהם] בין התנא הראשון ור' שמעון? ואמר רב המנונא: משומד לאכול חלב והביא קרבן על הדם שגג בו איכא בינייהו [יש ביניהם] הבדל, שלדעת התנא הראשון אינו מביא קרבן, שהרי על כל פנים משומד הוא [לאכול חלב]. ולדעת ר' שמעון, כיון שלענין דם אינו משומד, והוא שב מידיעתו, הריהו מביא קרבן ושגגתו. על כל פנים, מכתוב זה למדנו שאין מקבלים קרבן מן המשומד, ולשם מה הוצרך הדיוק מ"מכס" כפי ששינונו בכרייתא בעמוד הקודם? ומשיבים: חדא [ברייתא אחת] עוסקת בקרבן חטאת שמביא המשומד, וחדא [ואחת] בעולה שמביא כנדבה. ומוסיפים: וצריכי [וצריכים] שני הדברים להיאמר, דאי אשמעינן [שאינו היה משמיע לנו] רק בחטאת, הייתי אומר שאין מקבלים אותה מן המשומד משום שלכפרה הוא, ואין משומד ראוי לכפרה, אבל עולה שדורון [מתנה] בלבד הוא — אימא לקבל מיניה [אמור שיקבלו ממנו]. ולהיפך, ואי אשמעינן [ואם היה משמיע לנו] רק בעולה, היינו אומרים שאין מקבלים אותה ממנו משום דלאו חיובא הוא [שאין היא חיוב] אלא מתנה מרצון, ואין המשומד ראוי להביאה. אבל חטאת דחיובא הוא [שחובה היא], ועליו להביא חטאת לכפרת חטאו — אימא לקבל מיניה [אמור שיקבלו ממנו]. על כן צריכא [צריך] הדבר להיאמר.

א בכרייתא שבעמוד הקודם דרשו חכמים ש"מן הבהמה" כוונתו לאנשים שדומים לבהמה, שאינם מקיימים מצוות, ומשם למדו שמקבלים קרבנות מפורשי ישראל. ושואלים: וכל היכא דכתיב [וכל מקום שנאמר] בהמה, ואנו דורשים אותו כמתייחס לאדם, גריעותא היא [חסרון הוא]? והכתיב [והרי נאמר]: "אדם ובהמה תושיע ה'" (תהלים לו, ז), ואמר רב יהודה אמר רב שיש לפרש את הכתוב כך: אלו בני אדם שהן באמת ערומין בדעת כאדם, ולמרות חכמתם משימין עצמן כבהמה בעונה ושפלוח! ומשיבים: התם כתיב [שם נאמר] יחד "אדם ובהמה", הכא [כאן] שנאמר "מן הבהמה" — בהמה לחודיה כתיב [לעצמו נאמר]. ושואלים: וכל היכא דכתיב [וכל מקום שנאמר] יחד "אדם ובהמה", בהמה לשון מעליותא [מעלה] היא? והא כתיב [והרי נאמר]: "וזרעתי את בית ישראל ואת בית יהודה זרע אדם וזרע בהמה" (ירמיהו לא, כו), ופירשו חכמים ש"זרע בהמה" האמור שם עניינו אנשים פחותים, בורים!

עיונים

מעם הארץ פרט למשומד ואמרין מאי בינייהו וכו' בתוס' (ובשאר ראשונים) שאלו: הרי לפי פירושו של רב המנונא למחלוקת, מה שנאמר כאן נראה כשיטה שונה לגמרי מן הברייתא הקודמת, שהרי לדעת התנא קמא כל משומד (אפילו לדבר אחד) פסול מלהביא קרבן! (ואמנם הרמב"ן מסביר כי שאלת הגמרא אינה מדברי תנא קמא, שלדעתו הם בפשטות שיטה חולקת, אלא מדברי ר' שמעון בלבד, שהברייתא הקודמת היא כשיטתו). והביאו שני הסברים לדבר בשם ר"ת (אבל השווה בספר הישר). לפי הסבר אחד תנא קמא אינו מדבר כאן במשומד לדבר אחד, אלא במשומד לכל התורה, חוץ מאכילת דם, והחוכר כאן חלב כיון שבכל התלמוד קוראים לסתם חטאת "חטאת חלב". ולפי הסבר אחר לא נחלק תנא קמא בשני איסורים סתם, אלא דווקא בחלב דם, שדווקא בהם המשומד לאחד מהם נחשב כמשומד לאחר, מאחר והם שווים בענינם ובחומרם, והתורה ציותה עליהם בלאו אחד "כל חלב וכל דם לא תאכלו".

לא תעשינה בשגגה ואשם השב מידיעתו וכו' אף שאפשר להבין את דרשת ר' שמעון מן הכתוב כמות שהוא, שרק מי שהשגגה היא הגורמת לו לעבור מביא קרבן, כתב רש"י כי הדיוק הוא דווקא מלשון ידיעה שבהמשך הכתוב — "או הודע אליו חטאתו, ויש להבין "או" כמו "אם", לומר שרק זה שאם היתה נודעת לו העבירה היה נמנע מלעבור עליה הוא המביא קרבן על שגגתו (וכפי העולה מן הדפוסים הישנים, רש"י גרס כנראה "היושב מידיעתו", כפי שהוא בתורת כהנים).

אינו שב מידיעתו בתוס' שאלו: אם הוא אדם שאינו שב מידיעתו, הרי הוא רשע ממש, וכיצד יעלה על הדעת שיהיה קרבן, שהרי "זבח רשעים תועבה"! ותירצו שמדובר כאן באשר עשה אותו אדם תשובה לאחר מכן. ולכן שוב אינו רשע, אלא הדיוק הוא האם יכול להביא חטאת על שגגה ששגג בהיותו עדיין רשע (וראה ברור ארוך בענין זה במל"מ הלכות שגגות פ"ג ה"ז).

ואמרין מאי בינייהו וכו' לכאורה, ניתן היה להקשות מעצם דברי התנא קמא: "מעם הארץ" פרט למשומד, בלא הסברו של רב המנונא למחלוקת. שהרי "משומד" סתם עניינו משומד לכל התורה כולה, ואם כן הוא בדיוק מה שדרשו בכרייתא הקודמת מ"מכס"!

"מעם הארץ" — פרט למשומד. רבי שמעון בן יוסי אומר משום ר' שמעון: "אשר לא תעשינה בשגגה ואשם" — אינו מביא קרבן על שגגתו, אינו שב מידיעתו אינו מביא קרבן על שגגתו; ואמרין: מאי בינייהו? ואמר רב המנונא: משומד לאכול חלב והביא קרבן על הדם איכא בינייהו! — חדא בחטאת, וחדא בעולה. וצריכי, דאי אשמעינן חטאת — משום דלכפרה הוא, אכל עולה דדורון הוא — אימא לקבל מיניה; ואי אשמעינן עולה — משום דלאו חיובא הוא, אכל חטאת דחיובא הוא — אימא לקבל מיניה, צריכא.

א וְכָל הַיֵּכָא דְכָתִיב בְּהֵמָה גְרִיעוּתָא הִיא? וְהֵכָתִיב: "אָדָם וּבְהֵמָה תוֹשִׁיעַ ה'", וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: אֵלּוּ בְנֵי אָדָם שֶׁהֵן עֲרוּמִין בְּדַעַת וּמְשִׁימִין עַצְמָן כְּבְהֵמָה! — הֵתָם כְּתִיב "אָדָם וּבְהֵמָה", הֵכָא בְּהֵמָה לְחֻדְיָה כְּתִיב. — וְכָל הַיֵּכָא דְכָתִיב "אָדָם וּבְהֵמָה" מַעֲלִיּוּתָא הִיא? וְהָא כְּתִיב: "וְזָרַעְתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל זָרַע אָדָם וְזָרַע בְּהֵמָה"!

רומ. וזרע בהמה — ומוקמינן לה נמסכת סוטה (כ"ב): לא קרא ולא שנה ולא שמש תלמידי חכמים — עליו הכתוב אומר: "וזרעתי את בית ישראל זרע אדם וזרע בהמה". כלומר, החכמים והגוים כולם אזרעם לפרותם ולרבותם.

תוספות

מעם הארץ פרט למשומד — תימה, דמאי קאמר: הא מהכא נפקא מהתם נפקא? הא אדרבה, הך פליגא, דאפילו משומד לדבר אחד קאמר תנא קמא דאין מקבלין, דהא מוקמינן דפליגי באוכל חלב והפריש קרבן על הדם! ודוחק לומר דפרך מדברי שמעון! ומפרש רבינו תם: דמשומד לאכול חלב — היינו משומד לכל התורה חוץ מדם, כדאשכחן שכולל כל החטאות בכלל חטאת חלב בפרק קמא דמנחות (ו,א), ובפרק "היה מביא" (סוטה טו,א), דאמר: בדין שתהא חטאת חלב טעונה נסיכס. והשתא קאמר דלתנא קמא כשהוא משומד לכל התורה כולה חוץ מדם — אינו מביא קרבן על הדם, ולרבי שמעון מביא, כיון שהוא שב מידיעתו מדם. אבל משומד לדבר אחד — דברי הכל מביא. ועוד יש לומר: דדוקא בחלב ודם פליגי, לפי שהם שוין, שיש כרת בשניהן ועולין לגבוה, ונאמרו בלאו אחד: "כל חלב וכל דם לא תאכלו", דלתנא קמא חשיב ליה משומד לאותו דבר, כאילו הוא משומד לדם עצמו, ואינו נמנע בשביל האיסור אלא משום דנפשו קצה לאכול דם. אבל משומד לאחד משאר איסורים — פשיטא דמביא קרבן על הדם. ולרבי שמעון אפילו משומד לאכול חלב מביא קרבן על הדם.

אינו שב מידיעתו אינו מביא קרבן על שגגתו — תימה: מה צריך קרא למעט לאינו שב מידיעתו ועומד ברשעו? הא הוי זבח רשעים, והיכי

וכתבו אחרונים שאמנם ניתן היה להקשות כן. אלא שכך היא דרך התלמוד, שאבג שמביאים ברייתא מביאים גם את מה שהנו בגמרא בפירושה (כפי שהוא במסכת הוריות ח"א). וכן כתבו ראשונים במקומות אחרים ביחס לסוגיה זו (מצפה איתן). אבל ראה תורת חיים ופני יהושע.

משומד לאכול חלב והביא קרבן על הדם אבל מי שהיה משומד לאכילת חלב ושגג באכילת חלב, שהיה סבור שהוא שומן — לדעת הכל אינו רשאי להביא קרבן, שהרי אינו בכלל שב מידיעתו (עפי' הוריות י"א, ועיי"ש).

דלכפרה הוא וכו' ואדם זה, כיון שהוא רשע — אינו ראוי לכפרה, ולכן אין לסייע לו להתכפר. ומאידך, הבאת קרבן חטאת היא חובה מן הדין על מי שחטא. שהיה צד לומר שלא היא חוטא נשכר, שרשעתו לא תפטור אותו מלהביא קרבן שהוא חייב בו (רש"י). ואולם קרבן עולה, כיון שהוא בגדר נדבה בלבד לא יביאו. וכתבו אחרונים שאף שיש צד כפרה (על מצוות עשה ועל לאו הניתק לעשה) גם בקרבן עולה, מכל מקום אין זה בגדר חובה ממש.

ערומין בדעת ומשימין עצמם כבהמה רש"י מפרש: ערומים בדעת כאדם הראשון ("אדם") ומשימים עצמם כבהמה — שהם דכאי רוח ואינם מתגאים. ובמדרשים נדרש הכתוב שנמשכים אחרי הקדוש ברוך הוא כבהמה הנמשכת אחר בעליה (ראה ויק"ר פכ"ז א). ויש שפירשו כי "כבהמה" עניינו בתמימות ובשלמות, בלי חקירות ופקפוקים (מהר"ל נתיבות עולם נתיב התמימות פ"ב ועוד).

אורח ההלכה

מעם הארץ פרט למשומד וכו' ישראל המשומד לעבירה אחת ואפילו לתיאבון — אין מקבלים ממנו קרבן חטאת על אותה עבירה. אבל המשומד לעבירה אחת ושגג בעבירה אחרת, כגון שהיה משומד לאכול חלב ואלו דם בשגגה — מקבלים ממנו. כתנא קמא. ולפי הסבר רבא במסכת הוריות (יא,א) למחלוקת (כ"ב). רמב"ם ספר עבודה הלכות מעשה הקרבנות פ"ג ה"ד. ספר קרבנות הלכות שגגות פ"ג ה"ח).

